

Секція: економічна безпека

Савчук Віталій Миколайович

магістр спеціальності «Економічна теорія»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

На сьогодні у світі значно загострилася проблема продовольчої безпеки: за даними Міжнародної сільськогосподарської і продовольчої організації, більше 1 млрд. людей планети страждають від недоїдання [8]. Причому подібно зростанню розриву в доходах між різними країнами, зростає і розрив у споживанні основних продовольчих товарів. Це не дивно, тому що починаючи з 2005 року, відбулося поєднання ряду факторів, які призвели до різкого зростання цін на різні харчові продукти і кормовиробництво як таке. Незважаючи на те, що короткі і часто різкі злети цін мали місце і в попередні десятиліття, ця ситуація відзначалася суттєвими і синхронними підйомами цін на широкий спектр товарів. До 2008 року міжнародні ціни на всі основні продовольчі товари досягли, в реальному вираженні, найвищого рівня за останні 30 років. Так, наприклад, світові ціни на пшеницю і кукурудзу зросли вдвічі та в півтора рази з 2007 по 2008 роки, що, в тому числі, обумовлено і світовою фінансовою кризою. У 2010 році повернулись майже до рівня 2007, просте вже в 2011 році знову зросли майже у два рази [5]. На сьогоднішній день ціни на ці продукти встановилися на рівні трохи вищому за 2010 рік, проте, як було помічено, існує циклічність цін і тенденція до їх зростання.

Коли населення, особливо те, яке знаходиться на межі бідності, стикається з проблемою високих цін на продовольство, воно починає скорочувати витрати. Недоїдання сприяє дитячій захворюваності, знижує

здатність до навчання, сприяє низькій продуктивності та високій смертності: одна третина всіх випадків смерті дітей у всьому світі ставляться до недостатності харчування [9]. Розуміння цих проблем стимулює до пошуку їх наукового вирішення.

Так, важливим є розуміння категорії економічного добробуту та продовольчої безпеки. Найбільш поміркованим та зрозумілим видається підхід до аналізу економічного добробуту через рівень життя населення. Відповідно до нього, вважається, що рівень життя є більш загальним, ніж добробут. Це пояснюється тим, що рівень життя може бути станом добробуту за умов, що його сукупні параметри досягають таких кількісних і якісних характеристик, які відповідають стандартам життя. Мається на увазі, що добробут визначає життя на рівні раціонального, а не мінімального задоволення потреб людини.

Щодо продовольчої безпеки, то одна з найбільш ґрунтовних вітчизняних праць, присвячених цій проблемі, була написана Гойчук О. І. Згідно неї, продовольча безпека України – це гарантована здатність держави на принципах самозабезпечення базовими продуктами та їх економічної і фізичної доступності, незалежно від зовнішніх і внутрішніх умов, задовольняти потреби населення продуктами харчування в необхідних обсягах, асортименті і якості на рівні, який забезпечує здоров'я та розвиток кожної людини [3, с. 62].

Як бачимо, існує змістовний зв'язок між категоріями економічного добробуту та продовольчою безпекою: їх кінцевою метою є задоволення потреб людини. Економічний добробут є станом раціонального задоволення потреб, а продовольча безпека повинна задовольняти потреби людей у харчуванні. Тому продовольча безпека держави є складовою економічного добробуту і становить його підвалини. Це розкривається навіть через аналіз одного з основних концептів мотивації людини – пірамідою А. Маслоу. Звичайно, цей підхід не враховує індивідуальні інтереси людей та не надає рекомендацій щодо переходу до наступного рівня потреб, проте ці недоліки

не надто впливають на результати нашого дослідження. Так, продовольча безпека функціонує у площині фізіологічних потреб, які знаходяться на першому ієрархічному рівні і не можна заперечувати, що є першочерговими для кожної людини. В цьому аспекті, необхідно розглянути норми споживання харчових продовольчих благ. Визначають декілька рівнів денного споживання, а саме:

1. Катастрофічне – 1500-1800 ккал. Фактично це голод.
2. Критичне – 1800-2200 ккал. Створює умови для існування на межі животіння і забезпечує просте відтворення.
3. Мінімальне – 2300-2800 ккал. Повністю елімінують можливість виникнення голоду, таке споживання також характерне для кризового періоду.
4. Достатнє – 2800-3600 ккал. Його енергетична цінність достатня для нормального функціонування організму, проте забезпеченість усіма необхідними хімічними елементами та поживними речовинами є недостатньою.
5. Раціональне – 3300-3600 ккал при обов'язковому збалансуванні раціону за білками, вітамінами та іншими важливим компонентами, є фактично рекомендованим.
6. Оптимальне – його енергетична цінність залишається тою самою, проте важливим тут також є екологічна чистота продукції. Воно дає можливості для розширеного відтворення. [2, с.88-89].

Згідно Звіту Міністерства економічного розвитку і торгівлі «Про стан продовольчої безпеки України у 2013 році», середньодобова поживність раціону середнього жителя України становила 2969 ккал., що знаходиться на рівні достатнього споживання. Цікаво також, що існує залежність між рівнем продуктивності праці і споживанням продовольства. Так, для чоловіка, що виконує легку фізичну роботу, зниження споживання продовольства з 2400 до 2000 ккал на добу призводить до падіння продуктивності праці зі 100 до 70%. При виконанні помірної фізичної роботи споживання 3000 ккал на добу забезпечує продуктивність праці в 100%, 2500 ккал – у 58%, 2000 ккал – у

27% [6, с. 134]. Отже, тільки за рахунок нормалізації харчування при інших рівних умовах продуктивність праці зайнятого населення може бути істотно збільшена.

В той же час, існує законодавче визначення нормативів споживання продуктів харчування населенням. Так, згідно з постановою Кабінету міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 14 квітня 2000 року визначено набір продуктів харчування для працездатного населення. До нього входять: хлібопродукти – 123,4 кг на рік на одну людину, картопля – 95 кг, овочі – 110 кг, фрукти – 64 кг, кондитерські вироби – 37 кг, рибопродукти – 13 кг, молокопродукти – 148,5 кг, яйця – 220 штук, а також м'ясопродукти – 53 кг. Таким чином зернові продукти повинні займати значну частину в раціоні людини і це не дивно, тому що, наприклад, за хімічним складом зерно пшениці містить в середньому білка 12%, жита – 10, ячменю – 9,8, кукурудзи – 10%; крохмалю відповідно: 54,8, 50, 53,7 та 38,2%; найменший вміст жирів у пшениці і житі – 1,9%. Наприклад, за хімічним складом зерно пшениці містить в середньому білка 12%, жита – 10, ячменю – 9,8, кукурудзи – 10%; крохмалю відповідно: 54,8, 50, 53,7 та 38,2%; найменший вміст жирів у пшениці і житі – 1,9% [1]. Важливо, що створені такі нормативно-правові акти, які регулюють відносини у цій сфері та визначають нормативи споживання.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 5.12.2007 «Деякі питання продовольчої безпеки», було розроблено систему критеріїв, відповідно до яких можна проаналізувати стан продовольчої безпеки України. Одним із таких є економічна доступність продуктів харчування, яка визначається як частка сукупних витрат на харчування у загальному підсумку сукупних витрат домогосподарств. Граничним критерієм для зазначеного показника вважається його 60-відсотковий рівень. Причому, в 2013 році із загальної суми витрат домогосподарства витрачали на

харчування 1982,17 гривні на місяць, що склало 52 % від загальної суми [4, с. 5]. Звичайно, це входить в законодавчо визначені граничні межі, проте, за даними Державної служби статистики, споживчі витрати склали 82,3 % від доходів населення, тобто середні витрати на продукти харчування становлять 43 % від середнього рівня доходу [10, с. 361]. В той час, як у США споживчі витрати становили 73,3 % від доходу, з них 7,5% – на харчові продукти (від загального доходу 5,4 %) [7]. Слід також зазначити, що загальна калорійність раціону споживання населення США складає 3639 ккал і на 55% забезпечується продуктами тваринного походження, тоді як в Україні аналогічні показники становлять відповідно 2969 ккал і 41% [8]. Як бачимо, різниця структури витрат в Україні та США вимірюється разами і необхідно здійснювати заходи для підвищення рівня життя населення України, в тому числі, шляхом покращення економічної доступності продуктів харчування.

Отже, продовольча безпека та економічний добробут мають спільне змістовне наповнення – їх метою є задоволення потреб населення. Важливою складовою досягнення рівня економічного добробуту є забезпечення відповідного рівня споживання харчових продуктів населення. Раціональний рівень споживання призводить до підвищення продуктивності праці, тому стимулює розвиток галузей економіки, чим збільшує ВВП країни на душу населення. Загалом, споживання харчових продуктів у середньому є прийнятним, проте більше 40 % доходу середнього жителя України витрачається на продовольство, що є значно більшим, ніж у розвинених країнах, до того ж раціон споживання свідчить про те, що більш розвинені країни мають більший обсяг споживання на душу населення і забезпечують вищий рівень життя населення.. У зв'язку з цим необхідним є підвищення економічної доступності харчових продуктів для населення. Таким чином, взаємозв'язок економічного добробуту є очевидним і криється не лише в інституційних зв'язках цих явищ, але і в їх сутності.

Література

1. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету міністрів України від 14.04.2000 №656 – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-%D0%BF>.
2. Гойчук О. І. Продовольча безпека як системна категорія / О.І. Гойчук // Аграрна наука і освіта. – 2002. – №1–2. – С. 87-91.
3. Гойчук О.І. Продовольча безпека. Монографія. / О.І. Гойчук. – Житомир: Полісся, 2004. – 348 с.
4. Звіт про стан продовольчої безпеки у 2013 році. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&title=ZvitProStanProdovolchoiBezpekiU2013-Rotsi>.
5. Інформаційний сайт «Indexmundi» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.indexmundi.com>.
6. Кайгородцев О. А. Экономическая и продовольственная безопасность. Научная монография // Усть-Каменогорск. Изд-во ВКГУ им. С. Аманджолова, 2006. – 445 с.
7. Офіційний сайт Бюро економічного аналізу США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bea.gov/>.
8. Офіційний сайт Міжнародної Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу^ <http://faostat.fao.org>.
9. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>.
10. Статистичний щорічник України 2013 за ред. О.Г. Осуаленка – К.: Державна служба статистики, 2014. – 534 с.